

БІБЛІОГРАФУВАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ З АРХІВНОЇ УКРАЇНІКИ: ШТРИХИ ДО БІБЛІОГРАФІЧНИХ ЗДОБУТКІВ І ВТРАТ 2005–2010 РОКІВ

Т.Г.Боряк

Стаття порівнює три переліки, укладені як матеріали до бібліографії архівної україніки станом на 2005, 2009 та 2010 роки, аналізуючи їхнє наповнення за розділами та загальний обсяг як етапи розвитку бібліографії архівної україніки. Досліджується сучасний стан бібліографічного ресурсу архівної україніки веб-порталу «Архіви України» та пропонуються шляхи оптимізації представлення бібліографії на веб-порталі.

Ключові слова: архівна україніка, Державний комітет архівів України, веб-портал «Архіви України», бібліографія

COMPILING BIBLIOGRAPHY OF ARCHIVAL UCRAINICA: NOTES TO BIBLIOGRAPHIC GAINS AND LOSSES OF 2005-2010

The article compares three lists compiles as materials for Archival Ucrainica bibliography by 2005, 2009 and 2010, analyzing their filling on chapters and general amount as periods of Archival Ucrainica bibliography development. The author explores contemporary condition of the Archival Ucrainica bibliography resource of the web-portal «Archives of Ukraine» and offers the ways of optimization of the web-portal bibliography representation.

Keywords: Archival Ucrainica, the State Committee of Archives of Ukraine, web-portal «Archives of Ukraine», bibliography

«Матеріали до бібліографії» архівної україніки почали викладатися на сайті Державного комітету архівів України (далі – ДКАУ) на початку 2000-х рр., виникнувши як побічний продукт перших організованих кроків у процесі розробок веб-порталу, проектів архівної україніки та створення Центрального державного архіву зарубіжної україніки (далі – ЦДАЗУ).

Однак на певному етапі розділ набув рис серйозного проекту. Конституванням можна вважати публікацію «Матеріалів до бібліографії» у вигляді додатку як упорядкованої бібліографії архівної україніки у першому томі довідника по архівних установах України 2005 р. (далі – Перелік 2005 р.) [7, 606–634].

Наступним кроком, що засвідчив цілеспрямовану роботу з наповнення ресурсу, став наказ ДКАУ “З оголошення рішення колегії Держкомархіву України від 19.12.2006 «Про виявлення зарубіжної архівної Україніки державними архівними установами України» від 22 грудня 2006 р. Було заслухано доповідь про виявлення зарубіжної архівної Україніки державними архівними установами України. Ця робота відбувалася на виконання рішення Колегії ДКАУ від 17 січня 2001 р. «Про створення баз даних на зарубіжні документи історико-культурної спадщини України та документи іноземного походження з історії України». Наказом передбачалося, зокрема, постійне наповнення бібліографічного ресурсу україніки на веб-порталі помічником заступника голови ДКАУ [20].

Тож на сьогодні «матеріали до бібліографії», згідно з задекларованими намірами ДКАУ, повинні виконувати роль ретроспективної та поточної бібліографії з проблематики архівної україніки. До поточної ми відносимо літературу, «опубліковану за незначний проміжок часу – від тижня до року» (в нашому випадку – опублікована впродовж поточного року), а до ретроспективної – літературу, «що видавалася протягом тривалого відтинку часу

[21, 58–59]». З'ясуємо, наскільки наявний на сьогодні перелік бібліографічних позицій виконує покладені на нього функції.

Зауважимо, що при подальшому аналізі бібліографічного ресурсу ми виходимо з того, що «необхідною передумовою бібліографічного обліку є набуті знання [22, 72]», тобто акумулювання вже наявної літератури з певної тематики. Адже якщо говорити про бібліографічний супровід монографічного дослідження, то він формується дослідником залежно від змісту праці, значущості джерела, поглядів автора та його колег. У науковій же бібліографії неприпустимою є селекція за принципом особистих симпатій/антипатій, ідеологічних та інших міркувань, а також неохайність та недбалість, через яку випускаються бібліографічні позиції, порушуючи таким чином передумову повноцінного та об'єктивного бібліографічного обліку.

Перейдемо до огляду матеріалів до бібліографії. Перелік 2005 р. нараховує 349 позицій за 19-ма країнами. Станом на 17 вересня 2010 р., матеріали до бібліографії архівної україніки на веб-порталі «Архіви України» (далі – Перелік 2010 р.), за нашими підрахунками, нараховують 583 позиції за 25 країнами.

Однак відбулися зміни організаційних засад наповнення бібліографічного ресурсу архівної україніки, що, на нашу думку, погіршило пошук інформації. Сторінка розділу «Архівна україніка» на сьогодні складається з таких чотирьох підрозділів: нормативні документи; архіви, повернуті та передані в Україну; архівна україніка: матеріали до бібліографії (загальні огляди [4]; публікації про архівну україніку в країнах світу [5]); огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу (далі – Огляди) (Австрія, Білорусь, Велика Британія, Казахстан, Канада, Польща, Росія, США, ФРН, Франція, Чехія [9–19]) [1].

Підрозділ «Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу», таким чином, включає 54 позиції за 11-ма країнами. Тобто, укладачі бібліографії україніки вирішили розбити наявний історіографічний та джерельний масив на дві групи: матеріали до бібліографії (подавши матеріал за двома зазначеними вище частинами), та огляди зібрань архівної україніки в країнах. Матеріали до бібліографії є розширеним на 234 позиції бібліографічним переліком, опублікованим як додаток 2005 р., як зведений бібліографічний ресурс архівної україніки.

Натомість Огляди включають частину бібліографічних позицій, вилучених (частково) з Переліку 2010 р. Логіка такого виключення з одного списку та включення до другого, очевидно, полягає в наявності повнотекстової версії публікації (за кількома винятками), оскільки в Переліку 2010 р. залишилося лише шість позицій з посиланнями на електронну версію проти 56-ти в Переліку 2009 р. Ця логіка видається дивною, адже наявність електронної версії не може бути підставою для виключення з одного документального масиву та включення до іншого.

Оскільки робота з дослідження стану архівної україніки велася нами вже кілька років, то у нас збереглися матеріали до бібліографії архівної україніки за станом від 16 серпня 2009 р. (далі – Перелік 2009 р.). Тож подальший аналіз наповнення переліку бібліографічних позицій архівної україніки буде проведено із залученням трьох переліків – 2005, 2009 та 2010 рр. Тож порівняймо Переліки 2005 та 2010 рр. і водночас розділи переліків за країнами з відповідними розділами Огляду.

Станом на 17 вересня 2010 р. Перелік 2010 р., порівняно з Переліком 2005 р., згідно з нашими підрахунками, поповнився 234-ма позиціями (у випадку зі збірниками статей до підрахунку включалися збірники, а не окремі автори). Найбільше змін зазнав підрозділ по Польщі – у переліку 2010 р. з'явилося 49 позицій, порівняно з Переліком 2005 р. Росія на другому місці (48 позицій). 23 позиції було додано до загальної бібліографії, 22 – до Канади та США. По вісім нових позицій з'явилося у таких країн, як ФРН та Чехія. Сім позицій з'явилося по Угорщині, чотири – по Франції. Решта країн, переважно, додали по кілька позицій [5; 7, 606–634].

Очевидно, що Перелік 2010 р. має бути найповнішим та таким, що акумулює здобутки науковців у цій сфері. І, якщо зважати на кількісні параметри – 349 позицій Переліку 2005 р.

проти 583 позицій Переліку 2010 р., викладене на веб-порталі станом на 17 вересня 2010 р. якнайповніше висвітлює здобутки науковців у дослідженні архівної україніки. Однак подальше порівняння Переліків за окремими параметрами послаблює позицію Переліку 2010 р.

Почнемо з географічного принципу. Якщо Перелік 2005 р. охоплює лише 19 країн, то Перелік 2009 р. – 26 країн, а Перелік 2010 р. – 25 країн, тобто наочно видно країни, які додалися у другій половині 2000-х рр. Але тут фіксується такий момент: із Переліку 2010 р. зникла Австралія, натомість додалися чотири позиції по Білорусі (уточнимо, що Білорусь була відсутня у Переліку 2005 р., оскільки ці чотири позиції були опубліковані після виходу довідника з архівних установ, 2006–2008 рр.) та одна позиція по Ватикану (порівняно з Переліками 2005 та 2009 рр.). Відтак обидва Переліки від 2005 р. та 2009 р. розпочинають огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах з Австралії (обидва нараховують дві позиції за цією країною), а останній, Перелік 2010 р. – з Австрії. Перелік 2005 р., будучи надрукованим, не містить анотацій на вибрані праці, натомість решта два Переліки їх мають.

Перейдемо до аналізу позицій, з яких складаються Переліки. Логічно було б, на нашу думку, вставити до загальних оглядів посилання на розділ «архівна україніка» хрестоматії з архівознавства [6], адже всі три Переліки мають посилання на розділ «Архівна україніка» підручника з архівознавства.

Попри значні доповнення Переліку 2005 р. у 234 позиції, Перелік 2010 р. зафіксував відсутність низки позицій, присутніх у попередніх двох переліках від 2005 р. та 2009 р. З розділу «Австрія» зникли дві праці [5; 7, 610; 8;], одна з яких – попередній довідник з україніки в австрійських бібліотеках, архівах та музеях, укладений П. Ричковим ще 1993 р., тобто є продуктом початкового етапу дослідження україніки. Ці дві праці присутні у розділі «Австрія» Огляду [9].

Подібна до Австрії ситуація і з Великою Британією, оскільки у Переліку 2010 р. відсутній довідник з архівної україніки у Великій Британії, укладений Дж. М. Хартлі того самого 1993 р., – він присутній у розділі «Великобританія» Огляду, складаючи єдиний пункт розділу [8; 11].

Розділ «Білорусь» Огляду повторює чотири позиції Переліку 2010 р., і додає одну позицію (Архівна україніка в Білорусі : аналіт. огляд / О. М. Коваль, М.Ю. Кулініч, А.А. Майстренко, І.В. Срібняк; Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2009. – 1068 с.), яка стала єдиною позицією Огляду (та бібліографії архівної україніки загалом) за 2009 р. [5; 8; 10].

Перейдемо до Канади. Дві комплексні праці відсутні у Переліку 2010 р., будучи наявними у двох попередніх Переліках. Перша є попереднім анованим переліком архівних матеріалів з історії України в Канаді, укладеним Б. Кравченком ще у 1990 р. Друга праця є попереднім путівником по колекцією документів про повстанський рух та боротьбу з ним в Україні Петра Потічного, що зберігається в Центрі слов'янських та східноєвропейських джерел ім. П. Яцика (Бібліотека Робартса, Торонтський університет) [5; 8]. Ці дві праці, а також ще п'ять, відсутні в Переліку 2010 р., поповнили розділ «Канада» Огляду [13].

Лише 22 позиції було додано до розділу «Канада» Переліку 2010 р., порівняно з Переліком 2005 р., який нараховував 25 позицій. На нашу думку, це є порівняно невеликою кількістю, адже довідник з архівної україніки в Канаді від 2010 р. нараховує 84 позиції, не враховуючи позиції підрозділу «публікація документів» (54 позиції), тобто разом – 138 позицій, відомих дослідникам цієї проблематики станом на 2010 р. [2, 747–760]. Тобто, навіть без додавання позицій за публікаціями документів, Перелік 2010 р. відображає майже вповнину менше наявного на сьогодні наукового накопиченого потенціалу, порівняно з Переліком 2005 р., що нараховував 25 позицій розділу.

Дві позиції Переліку 2010 р. за Казахстаном цілком дублюються у відповідному розділі Огляду, причому обидві позиції оформлені невірно – подано лише автора та назву статті [8; 12].

Розділ Переліку 2010 р. за Польщею, будучи на першому місці за кількістю внесених позицій, порівняно з Переліком 2005 р., випустив одну публікацію, яка, як повнотекстова, включена до розділу «Польща» Огляду, разом з чотирма іншими працями. Лише одна з них відсутня у Переліку 2010 р. (А. Папакіна про документи архівів Республіки Польща до історії польських військових формувань в Україні 1917-1918 рр.). Решта три позиції Огляду присутні в Переліку 2010 р. [5; 7, 614–619; 8; 14].

Розділ по Росії Переліку 2010 р. засвідчив відсутність чотирьох позицій, наявних у Переліку 2009 р. Вони наявні в розділі «Росія» Огляду. Ще три позиції Огляду відсутні у Переліку 2010 р. [5; 8; 15]. Одна з чотирьох позицій – це «Перелік фондів Російського державного архіву економіки, документи яких можна віднести до спільної архівної спадщини країн СНД (за даними довідників «Путеводитель: Справочник фондов РГАЭ. Российский государственный архив экономики. 2». – М., 1994 та «Путеводитель. Фонды личного происхождения. Российский государственный архив экономики. 3». – М., 2001): Додаток до «Концепції спільної архівної спадщини країн СНД та шляхів її впровадження в практику міждержавних домовленостей» (2006). В Огляді немає власне переліку фондів, а є складові проекту – наприклад, «Концепція спільної архівної спадщини країн СНД».

Перелік 2010 р. про США співпадає з Переліком 2009 р. Огляд по цій країні нараховує 11 позицій, які відсутні в Переліку 2010 р. [5; 8; 16].

Розділ по Угорщині відсутній у Переліку 2005 р. У Переліку 2009 р. ця країна представлена однією публікацією 2007 р. (Наукового збірника Закарпатського краєзнавчого музею, вип. 8) Й. Данко про угорські джерела в Державному архіві Угорщини у Будапешті про переговори гетьмана П. Скоропадського з угорським прем'єром І. Бетленом стосовно Закарпаття. Перелік 2010 р. нараховує сім позицій, однак вказана позиція Переліку 2009 р. відсутня в хронологічно останньому Переліку 2010 р. [5; 8]. Водночас, за наявності аналогічної ситуації з Узбекистаном (країна відсутня у Переліку 2005 р., у Переліку 2009 р. представлена однією публікацією), наявну в Переліку 2009 р. позицію включено до Переліку 2010 р. [5; 8].

Німеччина, поряд із Чехією, зазнала найбільших модифікацій з точки зору вилучених позицій архівної україніки Переліку 2010 р. – сім публікацій, присутніх в Огляді [5; 8; 17].

Розділ «Франція» Переліку 2010 р. зменшився на дві позиції та збільшився на чотири, порівняно з Переліком 2005 р. Вказані дві статті присутні в Огляді [5; 7, 630–631; 18].

Розділ «Чехія» Переліку 2010 р. збільшився на вісім позицій, порівняно з 2005 р., та зменшився на п'ять. Останні п'ять і становлять розділ «Чехія» Огляду [5; 7, 631–634; 19].

Таким чином, в Огляді присутня 21 бібліографічна позиція, відсутня у Переліку 2010 р. Тож загальний обсяг ресурсу офіційного веб-порталу ДКАУ з архівної україніки становить, за нашими підрахунками, 604 позиції (349+234+21).

Не можна оминати і таку характерну рису Переліку 2010 р. та Огляду, як наявність помилок при наповненні розділу. Приміром, розділ «Італія» станом на 17 вересня 2010 р. помилково включає бібліографічну позицію попередньої країни – Єгипту [5]. Бібліографічний опис праці А. Крохмаль в Огляді, як і першої позиції О. Безручка, включає лише прізвище автора та назву статті [5; 13].

Порівняння Переліків 2005, 2009 та 2010 рр. засвідчили відсутність низки бібліографічних позицій у Переліку 2010 р. станом на 17 вересня 2001 р. – 25, згідно з нашими підрахунками. Ці 25 позицій було повністю вилучено та включено до Огляду. Крім цих позицій, до Огляду було включено низку позицій, дубльованих також у Переліку 2010 р., що створює плутанину.

Аналіз років видань Переліку 2010 р. засвідчили, що він не має жодної позиції за 2009 та 2010 рр. Хронологічно останнім є 2008 р. видання, якого виявлено сім позицій. Перелік 2009 р. має чотири позиції за 2008 р., що свідчить про те, що після 27 серпня 2009 р., коли нами з веб-порталу було скопійовано матеріали до бібліографії, ще велася робота з наповнення розділу «архівна україніка». Нагадаємо, що Огляд містить працю за 2009 р.

Так створюється розрив у бібліографічній традиції, оскільки Перелік розташований на двох сторінках (загальні огляди та публікації у країнах), а Огляд – на 11-ти, відповідно до поданої кількості країн. І лише відкривши конкретну країну (в даному випадку Білорусь), дослідник дізнається про бібліографічну позицію за 2009 р.

Чи не найбільш примітною рисою сучасного стану бібліографічного ресурсу архівної україніки є, на нашу думку, відставання від доробку фахівців у цій галузі. Приміром, Перелік 2009 р. має таку позицію: «Проект «Архівна україніка в Канаді». Перелік фондів, колекцій, зібрань архівів, музеїв, бібліотек, інших установ Канади, що містять документи архівної україніки». Цей проект було кінцево реалізовано 2010 р. – у вигляді фундаментального довідника з архівної україніки в Канаді, де на 882 сторінках за географічним принципом подано відомості про фонди організацій, установ та осіб, а також колекцій [163].

Але Перелік 2010 р., як і розділ «Канада» Огляду, не має посилання на такий довідник, якому відведена роль «першого сегменту майбутнього Національного реєстру «Архівна україніка» – комплексної інформаційної системи, призначеної для реєстрації та обліку відомостей про склад, зміст, місце зберігання документів культурної спадщини України та документів іноземного походження, що стосуються історії України, і зберігаються за межами України, або повернуті до українських архівів [163, 40–41]». Натомість відомості на довідник з архівної україніки в Канаді містяться в такому розділі веб-порталу, як «Публікації на порталі» (нові видання).

Таким чином, можна констатувати хронологічну невідповідність наповнення розділу «Матеріали до бібліографії» архівної україніки, оскільки останні публікації Переліку 2010 р. відносяться до 2008 р. Відзначимо, що Перелік 2005 р. наповнювався набагато оперативніше, оскільки він має позиції за 2005 р. – тобто того самого року видання, що й публікація цього Переліку як додатку до тому першого «Архівні установи України» матеріалів до бібліографії зарубіжної архівної україніки. Таким чином, Перелік 2010 р. виконує функції лише ретроспективної бібліографії, але не поточної, із запізненням на загал на два роки.

Ще менше відповідає вимогам до повноцінного бібліографічного покажчика Огляд. Маючи одну працю за 2009 р., відсутній у Переліку 2010 р., Огляд збільшує оперативність інформування, але натомість втрачає в повноті (54 позиції Огляду проти 583 Переліку 2010 р.).

Безперечно, не можна оминати і факту поповнення Переліку 2010 р. 234-ма позиціями. В тому числі додаються бібліографічні позиції як після 2005 р. (тобто, публікації матеріалів до бібліографії архівної україніки), так і до цього року, в тому числі радянського і навіть дорадянського періоду (наприклад, статті про плани м. Києва, які зберігаються у Петербурзьких архівах від 1879 р. у розділі «Росія»; про матеріали до історії козаччини за 1709–1721 рр., зібрані у Шведському державному архіві у Стокгольмі в газеті «Діло» за 1910 р. у розділі «Швеція» тощо).

Можна зрозуміти відсутність окремих позицій, які не включені у перший огляд бібліографії архівної україніки – Переліку 2010 р. через недогляд або необізнаність. Однак наповнення Огляду викликає сумніви з огляду на принцип – як виглядає, наявність електронної версії. Чотири позиції Огляду не мають посилання. Частина позицій Огляду не мають електронних версій, а посилання просто виводить на анотацію та зміст праці – як у випадку з позиціями Г. Сварник, І. Матяш.

З огляду на створення 2007 р. профільного архіву зарубіжної україніки було б доцільним, на нашу думку, виділити окремий розділ, присвячений діяльності цього архіву, або принаймні інтегрувати до розділу веб-порталу «Архівна україніка: матеріали до бібліографії» посилання на сайт ЦДАЗУ, на публікації про його діяльність, надходження та стан фондів.

Очевидно, однією з причин відставання Переліку 2010 р. від останніх доробок у сфері архівної україніки є неврегульованість питання щодо кола осіб, відповідальних за наповнення бібліографією розділу веб-порталу ДКАУ «Архівна україніка». Згідно з уже згаданим наказом ДКАУ від 19 грудня 2006 р., наповнення бібліографічного ресурсу

покладалося на помічника голови ДКАУ. Загалом, судячи з сучасного наповнення «Матеріалів до бібліографії», цей напрямок роботи ДКАУ не є на сьогодні в числі пріоритетних.

Із другого боку, вже існує архів, який займається розшуком, обліком та поповненням архівної україніки, і логічним виглядало б покладання функцій із поповнення бібліографічного ресурсу на нього [порівн.: наказ про затвердження положення про ЦДАЗУ].

Загалом, зважаючи на загальний обсяг бібліографічних позицій (604, за нашими підрахунками), існує потреба в поділі поданої у Переліку 2010 р. літератури за хронологічним принципом. На нашу думку, вирішення питання подання літератури з теми у матеріалах до бібліографії та оглядах (принаймні, у теперішньому виконанні), не є зручним для користувача та лише ускладнює пошук необхідної інформації. Очевидно, що понад 600 позицій (враховуючи тенденцію до нагромадження інформації) є завеликою кількістю для 25 країн.

Поділ на країни є логічним. Подальша структуризація розділів можлива за хронологічним принципом, а також за тематичним – наприклад: довідники, переліки фондів тощо; огляди окремих колекцій; зібрання, пов'язані з окремими персоналіями; дослідження історій формування колекцій; історія установ, що акумулювали україніку; огляди окремих історичних періодів.

Допомогло б структуризації, на нашу думку, виокремлення двох напрямів формування україніки (еміграційний та «імперський») в тих країнах, де україніка формувалася двома шляхами – через наявність українських емігрантів у країні, з одного боку, та входження українських земель до даної країни протягом певного періоду, з другого. Це одразу б відокремило для дослідників два історіографічні, архівознавчі та джерелознавчі масиви.

Оптимізації бібліографічного супроводу архівної україніки могла допомогти співпраця з професійними бібліографами, фахівцями з даної тематики, які могли б порекомендувати бодай базову літературу для включення до зведеного бібліографічного ресурсу архівної україніки. Втім, наявність такого довідкового ресурсу на порталі «Архіви України» є безумовним досягненням сучасної архівістики, а багато питань, порушених вище, знімаються самою назвою розділу: це лише «Матеріали до бібліографії», а не вичерпний бібліографічний ресурс.

Використані джерела

1. Архівна україніка [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/ArchUkr/> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
2. Архівна україніка в Канаді : довідник / упор. : І. Матяш (керівник), Р. Романовський, М. Ковтун та ін. ; Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту. – К., 2010. – 882 с.
3. Архівна україніка в Канаді: матеріали до бібліографії // Архівна україніка в Канаді : довідник / упор. : І. Матяш (керівник), Р. Романовський, М. Ковтун та ін. ; Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту. – К., 2010. – С. 747–760.
4. Архівна україніка. Загальні огляди [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Zag_ogl.php – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
5. Архівна україніка. Публікації про архівну україніку в країнах світу [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Bibliograph_svit.php – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
6. Архівна україніка (розділ 4) / упоряд. : Г. В. Боряк, І. Б. Матяш, Р. Я. Пиріг // Хрестоматія з архівознавства. – К. : Видавничий Дім «КМ Академія», 2003. – С. 186–226.
7. Зарубіжна архівна україніка. Матеріали до бібліографії / Держкомархів України. УНДІАСД // Архівні установи України : довідник. – К., 2005. – Т. 1. Державні архіви. – С. 606–634.
8. Зарубіжна архівна україніка. Матеріали до бібліографії [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Archives/index.php?bibliography_02#aus – Назва з екрана. – Станом на 16 серпня 2009 р.
9. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Австрія [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Avstriya.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.

10. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Білорусь [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Bilorus.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
11. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Великобританія [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Vel_Bryt.php – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
12. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Казахстан [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Kazakh.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
13. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Канада [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Kanada.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
14. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Польща [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Polsha.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
15. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Росія [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Rosiya.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
16. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. США [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/SSHA.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
17. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. ФРН [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/FRN.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
18. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Франція [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Franc.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
19. Зарубіжна архівна україніка. Огляди зібрань архівної україніки в окремих країнах світу. Чехія [Електронний ресурс] / Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Chekhiya.php> – Назва з екрана. – Станом на 17 вересня 2010 р.
20. З оголошення рішення колегії Держкомархіву України від 19.12.2006 «Про виявлення зарубіжної архівної України державними архівними установами України [Електронний ресурс] : Наказ ДКАУ : від 22.12.2006 № 168 // Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/index.php?2006-168> – Назва з екрана.
21. Казьмирчук Г. Бібліографія історична / Г. Казьмирчук, М. Казьмирчук // Спеціальні історичні дисципліни : довідник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – К. : Либідь, 2008. – С. 54–61.
22. Омельчук В. Бібліографія національна / В. Омельчук // Спеціальні історичні дисципліни : довідник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – К. : Либідь, 2008. – С. 70–79.
23. Про затвердження положення про Центральний державний архів зарубіжної україніки: [Електронний ресурс] : Наказ ДКАУ : від 15.06.2007 № 95 // Держ. ком. архівів України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/?2007-95> – Назва з екрана.